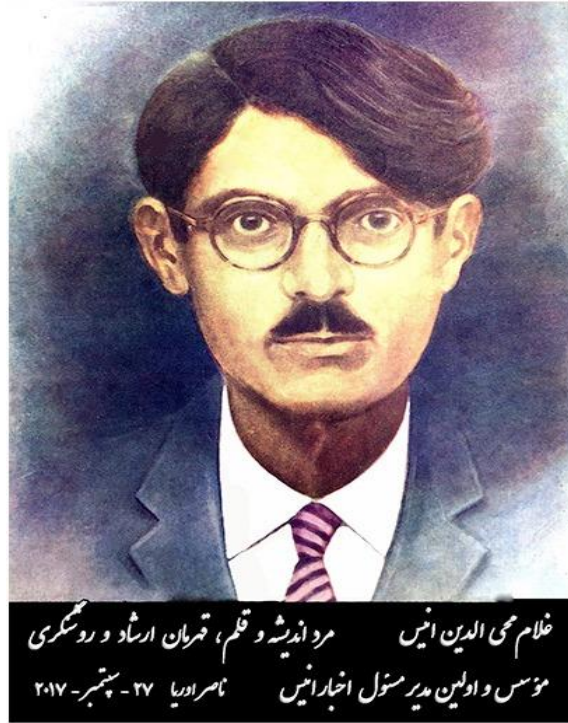

۰۷ می، ۲۰۲۴

داکتر ناصر اوریا

غلام محی الدین انیس، ژورنالیست ملی و قهرمان روشنگری
به مناسبت سوم می - روز جهانی آزادی مطبوعات

آيا كله دا پوښتنه تاسو ته پيدا شوی ده چی په افغانستان کی لومړنی غیر دولتی او آزاد اخبار څه وخت او د چا له خوا خپور شو؟
د انیس آزاده ملی جریده د لومړی ځل لپاره د ثور د میاشتی په ۱۵ نیټه ۱۳۰۶ لمریز هجری کال کی د ارواښاد غلام محی الدین "انیس" له خوا چی اصلاً در غزنی د مقر څخه وه، په کابل چاپ او خپره شوه.

آیا گاهی به ذهن تان خطور نموده که اولین اخبار آزاد و غیردولتی را کی و در چی زمان طبع و نشر کرد؟

جریده ملی "انیس" اولین اخبار آزاد و غیردولتی بود که به همت غلام محی الدین "انیس" در ۱۵ ثور سال ۱۳۰۶ هجری شمسی در کابل به زیورچاپ آراسته و منتشر شد.

غلام محی الدین انیس مرد قلم و اندیشه از پیشگامان مطبوعات و ژورنالیسم افغانستان، مؤسس و اولین مدیر مسئول روزنامه ملی انیس بود. (سال های فعالیت از ۱۳۰۶ الی ۱۳۱۷ هجری شمسی) خانواده غلام محی الدین انیس از مُقَر ولایت غزنی بود و پدرکلانش هنگام زمامداری امیر عبدالرحمن خان مجبور به ترک وطن شده و به کشور مصر رفت.

جد محی الدین انیس طبیب چشم بود و بعداً پسرش غلام نقشبند که پدر محی الدین انیس بود، راه پدر را دنبال نموده و داکتر چشم شد.

غلام محی الدین انیس در مصر بزرگ شده و در سال ۱۳۰۲ هجری شمسی به تشویق محمد اسمعیل مشهور به افندی که در آن زمان از طرف دولت افغانستان برای خریدن ماشین های طباعتی یا چاپ به مصر رفته بود، به افغانستان آمد و مدت دو سال در مدرسه سعیدیه هرات اقامت گزید. انیس که به زبان عربی تسلط کامل داشت هنگام اقامتش در هرات به آموزش زبان و ادبیات دری پرداخت.

محی الدین انیس در هرات به تحریر و طبع کتاب "ندای طلبه معارف" پرداخت و گفته می شود که این کتاب رومان گونه، نحسین اثریست که در کشور به طبع رسیده است.

انیس از هرات به کابل آمد و ملاحظه اصلاحات و ریفورم هایی را که شاه امان الله جهت تسریع انکشاف زندگی اجتماعی و رشد و ترقی افغانستان براه انداخته بود از یک سو، و مشاهده دلچسپی، همنوایی و حمایت همه جانبه مردم از دولت و شاه از سوی دیگر، وی را در شرکت در این پروسه ملی بیشتر علاقمند ساخت.

می گویند زمانی که محی الدین انیس در سرای عبدالرحیم معروف به سرای روغن کش ها در ده افغانان کابل دفتر اخبار خویش را افتتاح کرد و این خبر به شاه امان الله خان رسید که افغانی بعد از سال ها مهاجرت به وطن عودت نموده و می خواهد اخباری را به نشر بسپارد، شاه امان الله به دفتر او آمد و گفت: "تصمیم شما که خدمت در راه بیداری مردم و ترقی مملکت است موجب خوشی ما گردیده با چنین همت عالی که دارید من هم به شما کمک می کنم در این راه پیش بروید."

انیس از این لطف شاه امان الله سپاسگزاری نموده و وعده سپرد که از طریق نشر اخبار "انیس" جهت تنویر افکار مردم و آشنایی آنان با دنیای معاصر، تعمیم عدالت و حیات قانونمند در کشور و فراهم ساختن زمینه ارتباط فکری آنان با مردم جهان از طریق نشر خبرها و مقالات علمی و سیاسی، خدمت خواهد کرد.

در سال ۱۳۰۳ هجری شمسی اولین نظامنامه مطبوعات به نشر رسید، و به اساس آن به هر افغان واجد شرایط، اجازه نشر جریده داده شد که افکار و نظرات خویش را بطور آزاد به اطلاع مردم برساند.

بعد از انتشار این نظامنامه، انیس اولین جریده غیرحکومتی بود که در ۱۵ ثور ۱۳۰۶ هجری شمسی (مطابق ۵ می ۱۹۱۷ میلادی) به صورت آزاد و مستقل به سرمایه شخصی غلام محی الدین انیس انتشار یافت.

با انتشار نخستین شماره جریده انیس و توضیح مرام و اهداف نشراتی آن، از یک طرف کفایت و احاطه نگارنده آن در مسلک ژورنالیزم آشکار گردید و از جانبی اولین قدم در راه ایجاد روزنامه نگاری به مفهوم واقعی آن در افغانستان گذاشته شد.

انیس به سلسله نشر مضامین اجتماعی و انتقادی در شماره ۲۷ سال دوم نشراتی خود به تاریخ ۲۱ حمل ۱۳۰۷ هجری شمسی مضمونی را تحت عنوان "یک نفر پاسبان بیدار خواب" به نشر رسانید که در آن دستگاه پولیس مورد انتقاد قرار گرفته بود و از یک تعداد سرقت های خطرناک تذکر داده شده بود.

نشر این مضمون باعث شکایت مامور پلیس توپچی باغ شد که به اثر آن به تاریخ ۲۴ حمل به ساعت ۱۱ قبل از ظهر انیس به محاکمه کشانیده شد. پلیس دفتر جریده انیس را مهر و لاک نموده و این مصادره تقریباً سی ساعت دوام کرد. بنا بر آن نشر شماره بیست و هشتم جریده انیس به تاخیر افتاد. روزی که انیس از نشر باز ماند، موضوع به غرض آگاهی مشترکین و مشتریان ذریعه اعلانی که در پرده سینما کابل انداخته شد، ابلاغ گردید. با اطلاع از مصادره انیس و محاکمه و توقیف غلام محی الدین انیس از طرف مامورین دولت مظاهره وسیعی سازمان داده شد.

تظاهر کنندگان با شعار های احتجاج آمیز به دفتر والی کابل رفته و رهایی محی الدین انیس و ختم مصاره جریده او را تقاضا کردند. والی کابل ناگزیر با مامورین از در مسالمت پیش آمده رهایی انیس را وعده داد. چون پافشاری مامورین و مظاهره ادامه یافت، و مقامات عالیله دولت از آن

اطلاع یافتند، لذا محمد ولی خان دروازی وکیل مقام سلطنت شاه امان الله به استقبال مظاهره کنندگان رفت و از آنان معذرت خواست و به امر او انیس از زندان آزاد شد.

با رهائی انیس از زندان مضمون مظاهره تغییر یافت و تظاهر کننده گان در حالی که محی الدین انیس را روی شانته های خویش برداشته بودند، به دفتر جریده بازگشتند.

محی الدین انیس نسبت به خود و جریده انیس در شماره ۲۸ انیس چنین ابراز شکران می نماید: "به عارفین قدر عرفان مطبوعات و دوستداران انیس از کافه جوانان و مامورین دولت و از کافه منورین سکنه کابل مخصوصاً کلبه معارف که جوقه جوقه به اداره تشریف فرما شده اظهار استمداد و آمادگی کمک به یک جریده ملی می نمودند شکر بل اظهار تعهد و خلوص و وفاداری می نمایم چه این تظاهرات شان بهترین شاهد بود که این ملت با شعور، قدر و قمیت جراید خود را میداند." با رویداد محاکمه انیس متوجه می شویم که: همان طوری که محی الدین انیس با تاسیس و نشر جریده انیس در تاریخ ثقافت و مطبوعات کشور فصل جدیدی را باز نموده و بنیانگذار رونق مطبوعات آزاد و غیر حکومتی گردید، به همانصورت محاکمه او بحیث نخستین محاکمه مطبوعاتی در تاریخ ژورنالیسم افغانستان صفحه دلچسپی را باز نمود. صفحه که در جامعه مترقی و نو بنیاد عصر امانی التفات به آزادی افکار و خواسته های مردم را از یکطرف و بیداری شعور سیاسی در جامعه را از جانب دیگر منعکس می سازد. و این نکته از نتیجه محاکمه و تظاهرات مردم و عکس العمل مقام وکالت سلطنت به خوبی مشهود است.

غلام محی الدین انیس سر انجام در تاریکی روزگار و اختناق بعد از سقوط دولت جوان امانی به مرض توبرکلوز یا سل مبتلا می شود. با آنهم انیس دست از مبارزه بر نمی دارد. او به جرم حق طلبی و آزادی خواهی در دوره حبیب الله کلکانی مشهور دوره سقاوی و بعداً در زمان صدارت محمد هاشم خان به سرنوشت اسفناکی روبرو گردید.

غلام محی الدین انیس در سال ۱۳۱۷ هجری شمسی در محبس دهمزنگ کابل جهان فانی را وداع گفت و جسدش را در قبرستان عقب زندان در هدیره معروف "پردیسی ها" دفن نمودند.

روح این انسان والا و مشعلدار روشنگری شاد و بهشت برین مکانش باد.